

לעשות – אלו מעשי פרה –

כי פרה אדומה היא חוקה ואין בשכל האדם להשיג טעמה וכוונתה. ובמצוה זו הראינו לדעת שגם עצם המעשה לבדו נרצה לפני השי"ת, והוא פועל בעולמות עליונים, כי כן הטביע וחקק הבורא בעולמו. וזהו שדרשו 'לעשות' אלו מעשי פרה – כי אין שם אלא מעשה לבד, ללא כוונה והשגה (עפ"י נאות דשא ח"א עמ' קפח).

לעשות – אלו מעשי פרה. לכפר – אלו מעשי יום הכפורים. על הקבלה בולטת במבנה פרשיות יום הכפורים ופרה – ע' בספר פרקי מועדות פרק ד' הערה 4.

דף ג

הני מילי לענין פז"ר קש"ב. ר' דפז"ר היינו ר'גל'. וכמה פירושים לדבר: לענין הזכרה בתפלה ובברכת המזון, שאין שם 'חג הסוכות' עליו אלא שם לעצמו; לענין לינה בירושלים לאחר הרגל; לענין דחיית אבילות (ע' בראשונים).

ולכל הפירושים מוסכם הדבר שחכמים תקנו להזכיר בתפילה 'שמיני עצרת' ולא 'חג הסוכות' [הלכה זו נכללת ב'רגל' כאמור, או ב'ברכה'].

ולכאורה היה נראה שאם שכח ואמר 'חג הסוכות' בתפילת שמיני עצרת – צריך לחזור ולהתפלל שהרי שינה ממטבע שתקנו חכמים בברכה, ואולם הט"ז לא כתב כן (ע' שערי תשובה תרסח – מחלוקת הפוסקים. וע"ע ברכ"י וכה"ח), מפני שבלשון התורה מצינו שמיני עצרת נקרא 'חג הסוכות'. וכן יש להורות להלכה, שאם נזכר לאחר שסיים את הברכה – אינו חוזר [אלא שאין מובן טעם הדבר הלא שינה ממטבע התפילה, ומנין לחדש שרק לכתחילה הצריכו כן. וצריך עיון] (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ג צו).

וכן פסק הגרש"ז אויערבך, שאם אמר 'חג הסוכות' יצא – מפני שנקרא שמיני לסוכות משמע שהוא המשך לחג. וכן ממה שאמרו (בסוטה מא). לענין מצות הקהל שאם היה כתוב 'בחג הסוכות' הייתי אומר אפילו יו"ט אחרון (ע' הליכות שלמה סוכות יב, ח).

וגדולה מזו פסק הגר"צ אבא שאול (אור לציון ח"ג יח, יג) שהאומר בשלש רגלים 'את יום הזכרון הזה' יצא, מפני שכתוב ברגלים 'זהו לכם לזכרון' – הרי שמתבטל הברכה לעכב נקבע לפי לשון התורה.

אבל לענין תשלומין – תשלומין דראשון הוא, וכשם שהוא טפל אל הרגל לענין קרבן יחיד שהוא תשלומין דראשון, כמו כן לענין קרבנות הציבור לא יהא חמור מן העיקר להצריכו פרישה – כי שם קרבן אחד הוא (ריטב"א. ומיושבת לפי"ז קושית השפת-אמת).

ע' הסבר נוסף בשם משמואל (שמחת תורה תרע"א), שיום עצרת טפל לחג לענין העשירות, כי אין בו כל כך עשיות מוגדרות כבסוכות, ועל כן אין מסתבר להצריך בו דוקא פרישה שנועדה בשביל עשיית העבודה.

חומש הפקודים – כצ"ל (עפ"י משנה כת"י קאופמן).

(ע"ב) רבי יונתן אומר: בין קח לך בין ויקחו אליך – משל צבור, ומה תלמוד לומר קח לך כביכול משלך אני רוצה יותר משלהם. וכך כוונת הכתוב: קח זה הקרבן של צבור ויהא חשוב כאילו הוא שלך, שאני רוצה בו יותר (עפ"י ריטב"א).

‘אילימא תחלה בכהן גדול...’ פירוש: בעבודה הנוהגת לדורות, יום הכיפורים הוא תחילה לעבודת כהן גדול. ואולם בעבודה שנאמרה לשעתה הלא כבר קדמה עבודת המלוואים בכהן גדול (עפ"י רש"ש. ע"ש).

‘אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: מהיכא קא ילפת לה ממלוואים, אי מה מלוואים כל הכתוב בהן מעכב בהן אף הכא נמי כל הכתוב בהן מעכב בהן, וכי תימא הכי נמי, והתנן ומתקינן לו כהן אחר ולא קתני מפרישין...’ ורבי יוחנן סבר, אמנם במלוואים כל הכתוב בהם מעכב (וכדלהלן ד:). אבל אין למדים משם למקום אחר אלא למצוה ולא לעכב (ריטב"א תורי"ד ועוד).
נמצא אפוא שלדעת ריש לקיש העיכוב שנלמד מאותה פרשה (כדלהלן ה.) אמור גם כלפי הנלמד בה **מלעשות לכפר דהיינו יום הכפורים, ורבי יוחנן סבר שהעיכוב לא נאמר אלא על פשט הכתוב (עפ"י חז"א קכו, א).**

ומצינו דוגמאות לכעין זה, שהדרשה מתייחסת רק על האמור בפרוש ולא על הגדרש – עתוס' שבת כח. ד"ה אלא; פסחים לח. ד"ה חלות; ב"ג. ד"ה לא; שם כו: ד"ה ש"מ; מכות יד. ד"ה הוא; תוס' וריטב"א ספ"ק דשבועות ועוד. ע"ע להלן לה. ואולם בלאו הכי כאן מסתבר לחלק בין המלוואים לדורות שהרי גילה הכתוב שריבוי שבעה ומשיחה שבעה אינם מעכבים לדורות, הכי נמי לענין פרישה. כן כתב בתורא"ש להלן ה.
ויש מהראשונים שנראה מדבריהם שלרבי יוחנן אכן ההפרשה מעכבת, ומפריש יום כהן אחר מביתו, וגם היא בכלל 'התקנה' דמתניתין (עפ"י רבנו יוחנן מלוניל, ומובא גם במאירי [וע' בשפת אמת דרך קרובה לזאת]. וצ"ע מלהלן ה.) אמר רב פפא פרישת שבעה איכא בינייהו וכו' – מבואר בדבריו שלריו"ח פרישת שבעה אינה מעכבת לדורות. ולא מצינו ששאר האמוראים שם חולקים).
ובתשב"ץ (ח"ג קלז) כתוב: מכך שרבי יוחנן שתק לריש לקיש משמע שחזר והודה לדבריו שמקור דין פרישה הוא מסיני ולא ממלוואים. (צריך באור, הלא בסמוך סיעו לרבי יוחנן מהברייתא, וכן מדברי רבי עקיבא ועוד תנאים דלהלן מוכח שאין ללמוד פרישה מסיני).
תירוצ' נוסף לקושית ריש לקיש – ע' בספר אור שמח ריש הלכות עבודת יום הכפורים.

‘אלא מר מהיכא יליף לה, אמר: מסיני...’ כבר העירו על לשון חריגה זו, שרבי יוחנן קרא לריש לקיש תלמידו בלשון 'מר', ואילו ר"ל פונה אל רבו בלשון נוכח. אמנם מצינו לשון 'מר' ביחס לתלמיד הגדול בחכמה. ע' בתוס' ערכין שצ"ן הגרעק"א, עפ"י זבחים סב; הגהות ריעב"ץ; יעיר און (להרחי"א) פסחים קד: וע' גם במנחות פא: וברכות ל: ובספר מגדים חדשים שם, ובמובא ביוסף דעת בכורות נ.
וראה פירוש חדש בספר 'עיונים בדברי חז"ל ובלשונם' עמ' מז.

‘זה בנה אב שכל הנכנס במחנה שכינה טעון פרישת ששה.’ 'מחנה שכינה' שבכאן אינו כפי המשמעות הרגילה אלא הכוונה למקום שאין רשות לאדם ליכנס לשם (מרומי שדה. וערש"ש ושיח יצחק).
 – לכאורה אין ללמוד מסיני אלא ליום הכיפורים שנכנס למחנה שכינה, אבל פרישה בפרה אדומה שאינה לצורך כניסה למחנה שכינה, איננה אלא מעלה בעלמא (עפ"י שיח יצחק; חזון איש פרה ו, ב; חדושים ובאורים).

‘מתניתין רבי יהודה בן בתירא היא דחייש לטומאת ביתו.’ ואף על פי כן הוצרכנו ללמוד ממלוואים או מסיני דין פרישה – כי מצד חשש טומאת ביתו אין צורך לפרוש ללשכת פרהדרין אלא די היה

בפרישה מן הבית בלבד. ועוד, משום חשש רחוק של טומאת ביתו לא היו מצריכים פרישה מלכתחילה, אבל עתה שלמדנו פרישה ששה, מוסיפים יום אחד משום טומאת ביתו (רישב"א ועוד).

*

ופתח אהל מועד תשבנו... נשזה את האמור במקומות אחרים: אשרי יושבי ביתך... בחרתי הסתופף בבית אלקי; שבת בבית ה' כל ימי חיי לחזות... – מפסוקים אלה נראה כי הישוב בבית ה' מתמסר אל הרעיון המתבטא במקדש; אף הוא מחדיר אל לבו את המחשבות וההחלטות הנלמדות מבית ה'; שכן רק על ידי כך יכולה הישיבה בבית ה' להיות מטרה של כיסופים אנושיים. משום כך נראה לנו שהישיבה פתח האוהל במשך שבעה ימים כללה גם את התפקיד הזה: הכהנים קלטו שפע הגיונות קודש המשפיעים על ההכרה והרצון; הללו באים לידי ביטוי במקדש אוהל מועד; והשמירה עליהם היא עיצומה של עבודת הכהונה, שהישיבה פתח האוהל הכינה לקראתה' (רש"ר הירש, סוף סדר צו).

ע"ע בספר מחשבות חרוץ (עמ' 56) שענין הפרשת הכהן שבעה ימים, להיותו כמלאך מנוקה מתאוות, קודם שבא לכפר על מעשה עזא ועזאל ביוהכ"פ, או לטהר מטומאת מת שהוא להסיר חלאת המיתה. ענינים ורמזים נוספים בענין הפרשת כהן גדול שבעת ימים – ראה: עשרה מאמרות מאמר העתים כג; קדושת לוי לראש השנה; עבודת ישראל ליוהכ"פ; שם משמואל פר' צו תרע"ב.

דף ד

'זה וזה מזין עליו כל שבעה'. הזאת הדם בשבעת ימי המילואים היתה מדם האיל, ככתוב (שמות כט, יט-כא). ומבואר אם כן שגם האיל היה קרב בכל יום משבעת ימי המילואים ואעפ"י שאין הדבר מפורש בכתוב, וכמו שכתב ראב"ע (ויקרא ח, לד), דלא כ'דעת רבים' שהביא שם שפר החטאת בלבד היה קרב בכל יום ולא האיל.

'ושני תלמידי חכמים... מוסרין לו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה'. בכמה מקומות מצינו כעין זה; כדי להשפיע על אדם, להוכיחו או ללמדו, טובים השנים מן האחד (ע' תוס' ישנים).

ע' במכות י: 'מוסרין לו שני תלמידי חכמים... אומרים לו אל תנהג בו מנהג שופכי דמים...'; סוטה ז. 'מוסרין לו שני ת"ח שמא יבא עליה בדרך' (ע"ש); וכיוצא בזה בברכות לד: ושם סג.

ובתורא"ש כתב הטעם, שאם ישנה דבר – יעידו עליו שמסרו לו הלכות הקטרה ולא יוכל להצטדק.

'בזאת יבא אהרן אל הקדש – במה שאמור בענין. מאי היא – בענין דמלואים'. וכי מלואים נאמרו בענין? – אלא נאמר מות שני בני אהרן שמתו במלואים, הרי כאילו מלואים נאמרו בענין (ירושלמי). ורש"י מפרש 'בענין' – שלמעלה, בפרשת 'ויהי ביום השמיני'.

יצוין שגם סמיכות זמנים היתה, שפרשת עבודת היום נאמרה ביום השמיני למלואים – כמו שאמרו בגטין ס. 'שמונה פרשיות נאמרו בו ביום...'. וע"ע משך חכמה אחרי טז, א.

(ע"ב) 'ויקרא אל משה [משה] וכל ישראל עומדין ולא בא הכתוב אלא לחלק כבוד למשה'. יש

ש'שכנת פרהדרין היתה בקודש, והואיל וכך דינו של הכהן לפרוש שבעת ימים, אין איסור ישיבה בכגון זה, שהרי זהו צורך כניסתו בעזרה ואינה כניסה ריקנית (עפ"י חדושי ר' אריה לייב יט. וצריך לפרש שזה רק אם נאמר בו דין לשהות בקודש וכמוש"כ בגב"א אבל אם מעיקר דינו די בפרישה בכל מקום, אין הכניסה לצורך).

לשכת בית האבן, לדברי התוס' (כאן ולהלן ה: היתה בנויה מחוץ לעזרה, בהר הבית. ויש ראשונים שחולקים (כן כתבו אחרונים בדעת הרמב"ם (פרה ב,א), הראב"ד (בתמיד ל.) ועוד. ע"ע בשפת אמת וחונן דעה; חדושי רא"ל יט).

ד. הכהן השורף את הפרה טעון פרישה, ולא הכהנים האוספים את אפרה והמסייעים בשאר עסקיה. הכהן המזה את דמה או השוחטה (ע' להלן מב-מג מחלוקת רב ושמואל), נראה שדינם כדין הכהן השורף (ומסתמא כהן אחד עושה את הכל) (עפ"י תורא"ש ותוס' ישנים. וכ"כ המנחת-חינוך שצו, יז-יח. ואולם הפני-יהושע צדד שהכהן השורף בלבד טעון פרישה).

ב. מדוע היו מטמאים את הכהן השורף את הפרה ומטבילים אותו? ומדוע כל מעשיו היו נעשים בכלי אבנים וכדו'?

הואיל וטבול-יום כשר בפרה כפי שדרשו חכמים מן הכתוב (כדלהלן מג:), והצדוקים אינם מודים בדבר – לכך היו מטמאים את הכהן השורף את הפרה ומטבילים אותו – להוציא מלבן של צדוקים.

א. לדברי כמה ראשונים (התוס' כאן ובחגיגה כג. הר"ש, הריטב"א כאן. וצ"ע מדבריו בסוכה כא.), לא היו מטמאים אותו בטומאה דאורייתא, שלא לזלול בה כל כך. [ואם נטמא בטומאה דאורייתא, גזרו חכמים שלא ישרוף עד שיעריב שמשו. עפ"י תוס' ג: מה: וזבחים יז:], אלא שנוגעים בו אחיו הכהנים שאינם מטוהרים לפרה, ונחשבים מדרבנן כטמאים לגביו, כמו שאמרו 'בגדי אוכלי קדש – מדרס לחטאת' [ובטבילה זו שמצריכים אותו אחר נגיעתם, כבר יש היכר כנגד הצדוקים, שהכל רואים שמגע בו מטמאו כל שבעה ועתה נוגעים בו וטבול – הרי שכשר לעשותה בטבול יום].

ואולם מדברי רש"י (בחגיגה כג.), הרמב"ם (פרה א, יד ובפירושו המשנה פרה ג) והמאירי (כאן) משמע שמטמאים אותו בטומאה דאורייתא (וכן נסתפקו התוס' בזבחים יז: סד"ה שרפה. וע"ע גבורת ארי; תוס' יום טוב פרה ג, ג).

ב. ישנה דעה (בזבחים יז:) הסוברת שלא הותר למעשה פרה אלא טבול-יום של טמא מת או שרץ, ולא של שאר טומאות חמורות – משום 'מחוסר כפורים'.

והואיל והקלו בדבר זה, החמירו חכמים חמורות יתרות בפרה כדי שלא יזללו בה, ואחת החמורות היא שהכהן השורף ישתמש בכלים שאינם מקבלים טומאה [ועל שם כך נקראת הלשכה ששהה בה 'לשכת בית האבן'].

התוס' פרשו: דוקא מעשי הכהן בימי פרישתו נעשים בכלי אבנים. ויש אומרים: גם שאר מעשי הפרה, כגון אסיפת האפר (ע"ש י). ואולם קידוש האפר בכלי היה נעשה בשאר כלים, כמבואר במסכת פרה. וכן קבלת דמה אינו כשר אלא בכלי שרת, העשוי ממתכת (עפ"י תו"י תורא"ש ומרומי שדה).

דף ג

- ג. א. כמה פרים ואילים (ושעירים וכבשים) היו קרבים ביום השמיני למילואים, ביום הכיפורים ובעצרת?
- ב. האם פר ואיל של כהן גדול במילואים וביום הכיפורים, באים משלו או משל ציבור?

א. ביום השמיני למילואים הקריב אהרן עגל לחטאת [בן שנתיים. ע' ר"ה י.], ואיל לעולה. ועוד לקח מבני ישראל עגל לעולה ושור ואיל לשלמים. ועוד הקריבו שני פרים ואיל אחד (עולות) – מוספי ראש חדש. סך הכל חמשה פרים (שנים מהם עגלים) ושלשה אילים.

ביום הכיפורים הקריב למוסף פר אחד ואיל אחד (עולות). ועוד פר חטאת ואיל עולה אשר לאהרן – כדברי רבי. ולרבי אליעזר בר' שמעון, היה קרב איל נוסף (עולה) לחובת היום. סך הכל שני פרים ושנים או שלשה אילים.

הרמב"ם (עבודת יום הכפורים א,א; תמידין ומוספין י,א) פסק כרבי [וכן דעת רבי אליעזר ורבי עקיבא. ע:], שאיל העם הוא האיל האמור בחומש הפקודים במוספין [ומשמע ברמב"ם שנקרא 'מוסף', ואילו רש"י כאן פירש בתירוץ הגמרא שאינו קרוי 'מוסף'].

ב. בעצרת הקריבו פר ושני אילים (עולות) על הלחם, ועוד שני פרים ואיל אחד (עולות) – מוספים. סך הכל שלשה פרים ושלשה אילים.

[מבואר בגמרא שיותר יש להשוות דין המלואים ליום הכפורים מלהשוות לעצרת וראש השנה, כי ביום שמיני למלואים וגם ביום הכיפורים קרב עבור הציבור רק איל אחד לחובת היום, ואילו בעצרת שני אילים (כ"ה לפרש"י. ויש פירושים נוספים – ע' תו"י; ספר הישר לר"ת שג תשע. וע"ע גבורת ארי, רא"מ הורביץ); במלואים וביהכ"פ פר ואיל קרבים משלו, להוציא עצרת ור"ה שמשל ציבור הם (ר' אבהו); בשניהם פר לחטאת ואיל לעולה, שלא כעצרת ור"ה שהכל עולות (רב אשי); בשניהם העבודה נעשית בכהן גדול, להוציא בשאר דברים. וי"א: בשניהם מתחילה עבודה במקום שלא היתה שם עבודה מקודם. רבינא).

בשלשת הימים הללו היו קרבים לפחות שני שעירי ציבור לחטאת. במלואים – שעיר המלואים ושעיר ראש חדש, מלבד שעיר נחשון שקרב בו ביום; ביהכ"פ – שעיר הכיפורים הנעשה בפנים, ושעיר אחד למוסף. [ועוד שעיר המשתלח]; בעצרת – אחד האמור בסדר אמור ואחד בחומש הפקודים (עפ"י תוס').

מניין הכבשים (כולן עולות מלבד שני כבשים שבעצרת); בשמיני למלואים – עשר (אחד קרבן העם, שני תמידים, ושבעה כבשים למוסף ראש חדש). ביום הכפורים – תשע (שני תמידים ושבע מוספים). בעצרת – שמונה עשר (שני תמידים, שבעה מוספים, שבעה על הלחם, ועוד שני כבשים לשלמים, המונפים עם הלחם).

ב. פר ואיל של כהן גדול, הן בימי המילואים הן ביום הכיפורים – היו באים משלו. ואפילו לדברי רבי יונתן שכל מקום שכתוב קח לך ועשה לך – משל ציבור, כאן שונה, שכן משמע משינוי לשון הכתוב בפרשה שהם באים משלו. (ע"ע להלן נא).

דפים ב – ד

- ד. א. מהם המקורות לפרישת שבעה בעבודות יום הכיפורים ובמעשה פרה אדומה?
ב. האם הפרשת הכהן הגדול קודם יום הכיפורים מעכבת בהכשר העבודה?